

هدف کلی : آشنایی با سرآغاز بیداری اسلامی

اهداف جزئی : اولین اقدامات نخستین بیدارگران اسلامی ، ویژگی های نخستین بیدارگران اسلامی ، منورالفکران غرب گرا (نسل اول) ، ویژگی های منورالفکران غرب گرا ، روشنفکران چپ (نسل دوم) .

مفاهیم اساسی : غرب متجدد ، فقاقت و عدالت ، نخستین بیدارگران اسلامی ، ویژگی های نخستین بیدارگران اسلامی ، لژ فراماسونری ، بیدارگر ، اومانیسیم ، روشنگری مدرن ، منورالفکر ، لژ آدمیت ، لژ بیداری ایرانیان ، منورالفکران غرب گرا ، ویژگی های منورالفکران غرب گرا ، استبداد استعماری ، روشنفکران چپ ، اسلام ستیزی ، نظام های لیبرالیستی و سرمایه داری ، اندیشه های ناسیونالیستی ، سوسیالیستی و مارکسیستی ، روشنفکری التقاطی ، بلوک شرق ، بلوک غرب ، اندیشه های لیبرالیستی .

معانی لغات درس :

لغت	معنی	لغت	معنی	لغت	معنی
دافعه	دور کردن	حاشیه	کنار ، کناره	اندیشه ناسیونالیستی	اندیشه ملی گرایی
جاذبه	جذب شدن	مرعوب	ترسیده شده	اندیشه سوسیالیستی	اندیشه جامعه گرایی
مواجهه	برخورد	روسپه تزاری	امپراتوری روسیه	اندیشه مارکسیستی	نظریه مارکس
غرب متجدد	غرب مدرن و دنیوی	منورالفکران	روشنفکر ، اندیشمند	رویاریبی مستقیم	برخورد مستقیم
ظواهر اسلامی	پوشش دینی	روشنفکران	متفکر ، اندیشمند	التقاطی	*
استبداد قومی	رای یک قوم خاص	لژ	سازمان	ناسیونالیسم	ملی گرایی
فقاقت	فقیه بودن	فراماسونری	بنای سنگ تراش آزاد	قوم گرایی	توجه به قوم خاص
عدالت	انصاف و برابری	منفور	نفرت انگیز	اتکا	وابسته
حکومت های سکولار	حکومت های دنیوی	کشورهای پیرامونی	کشورهای فقیر	اسلام ستیزی	مبارزه با اسلام
مخدوش	از بین بردن	نخبگان	زبر دست ، باهوش	لیبرالیستی	سرمایه داری

***التقاطی :** قسمتی از گفتار یا سخن کسی را گرفتن . (اندیشه التقاطی) اندیشه ای که دارای تضاد و تناقض می باشد .

مقدمه صفحه ۱۰۷

● آغاز شکل گیری هر پدیده ی اجتماعی اغلب هیجان انگیز ترین لحظه ی آن است ؛ لحظه ای سرشار از امید ، بیم ، شگفتی تنش و دلهره . سرآغاز پدیده اجتماعی ، شفاف ترین لحظه ی آن به شمار می رود و اطلاعات قابل توجهی از آن پدیده در اختیار ما قرار می دهد . سرآغاز هر پدیده سرگذشت و سرنوشت آن پدیده را به طور خلاصه در خود دارد .

● بیداری اسلامی نیز سرآغازی دارد .

● جهان غرب ابتدا با سطحی ترین و ظاهری ترین لایه های هویتی خود با سایر جهان های اجتماعی از جمله جهان اسلام برخورد کرد به این معنی برتری های سیاسی ، نظامی ، اقتصادی و فناورانه خود را به رخ جوامع اسلامی کشاند . در حالیکه لایه های عمیق آن از چشم اعضای سایر جهان های اجتماعی پنهان بود . این امر بر چگونگی برخورد جهان های اجتماعی و اعضای آنها با جهان غرب تاثیر فراوانی گذاشت .

● از ابتدای برخورد جهان اسلام با غرب متجدد، جریان های فکری و اجتماعی متفاوتی در جهان اسلام شکل گرفت. برداشت این جریان ها از دافعه ها و جاذبه ها، دوستان و دشمنان، دردها و درمان های پیش رو و... تفاوت ها و شباهت هایی داشت.

..... صفحه ۱۰۸ تا ۱۱۰ نخستین بیدارگران اسلامی

● غرب متجدد، زمانی با جهان اسلام روبه رو شد که قدرت های سیاسی جهان اسلام، با وجود اینکه **ظواهر اسلامی** را رعایت می کردند اما رفتار های آنها **قومی و قبیله ای** بود و عالمان دینی در حد **ضرورت** (برای برقراری نظم و امنیت) با قدرتهای سیاسی ارتباط داشتند.

● دو مفهوم برتر فرهنگ اسلامی یعنی **فقاہت و عدالت** در حاشیه مناسبات قدرتهای قومی و قبیله ای باقی مانده بود و هیچ استفاده و کاربردی نداشت.

● دولتهای سیاسی کشورهای اسلامی به دلیل دور بودن از سنت های **الهی و اسلامی** در برابر جهان غرب بیشتر در معرض آسیب بودند.

● قدرت نظامی، سیاسی، اقتصادی و جاذبه های دنیوی کشورهای غربی، موجب شد که دولتمردان کشورهای اسلامی **مرعوب و شیفته فرهنگ غرب** شوند این مسئله موجب تضعیف **عزت و استقلال** جهان اسلام شد.

● نخستین بیدارگران اسلامی کسانی بودند که متوجه خطر جوامع غربی و شیوه برخورد دولتهای اسلامی به غرب شدند به همین علت دست به حرکتها و جنبش هایی در ایران و کشورهای اسلامی زدند. **از جمله این جنبشها:**

در ایران: تدوین رساله جهادیه - برخورد عالمان دینی با روسیه تزاری (در حمله روسیه تزاری به ایران، عده زیادی از علمای اسلام با تدوین کتاب ها و رساله های گوناگون، حکم جهاد با کفار را به طور مستقل و مشروح بیان کردند این رساله ها با عنوان جهادیه شناخته می شود.) - اصلاحات امیر کبیر - حکم میرزای شیرازی در تحریم تنباکو.

در کشورهای اسلامی: اقدامات سیدجمال الدین اسدآبادی و شاگردانش در کشورهای اسلامی. (نشریه ای در باره ی خودباوری مسلمانان و مبارزه با استعمار که سید جمال الدین اسدآبادی با همکاری محمد عبده در پاریس منتشر و در دهها کشور آسیایی و آفریقایی توزیع می کرد.

● مهم ترین ویژگی های نخستین بیدارگران اسلامی:

- ۱- نفوذ سیاسی و اقتصادی غرب را **تهدید** می دانستند و خواهان استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در جوامع اسلامی بودند.
- ۲- به دنبال **اصلاح رفتار دولتها** در کشورهای اسلامی شدند.
- ۳- بیداری را در **بازگشت به هویت الهی و اسلامی** و عمل به آن می دانستند.
- ۴- خواستار **وحدت امت اسلامی** و عزت و اقتدار جهان اسلام بودند و قومیت های مختلف را درون امت اسلامی به رسمیت می شناختند.

● برخی از نخستین بیدارگران اسلامی خطر غرب را در **سلطه گری** آنها و **قدرت سیاسی و اقتصادی** آنها می دانستند و برخی دیگر نیز معتقد بودند که علت پیشرفت اقتصادی و سیاسی آنها به دلیل **عمل کردن به برخی از قوانین اسلامی** (مثل: رعایت نظم و قانون) است و علت **ضعف مسلمانان** در توسعه اقتصادی و سیاسی را **دوری از اسلام** می دانستند در حالیکه این دسته از بیدارگران اسلامی اطلاع کافی نسبت به **فرهنگ دنیوی** غرب نداشتند.

محمد عبده شاگرد جمال الدین اسدآبادی، در مصر بود و این سخن منسوب به اوست: در شرق مسلمان دیدم و اسلام را ندیدم و در غرب، اسلام را دیدم و مسلمان ندیدم. در کلاس در باره ی این سخن گفتگو کنید و آن را نقد و بررسی نمایید.

جواب: آنها به دستوراتی مثل: بهداشت، نظم، علم آموزی و احترام به یکدیگر که در اسلام مورد توجه است بهتر عمل می کنند. اما عین اسلام رعایت نمی شود. به این دلیل که فرهنگ آنها دنیوی است.

..... صفحه ۱۱۰ تا ۱۱۳

● باشکل گیری استعمار و نفوذ دولتهای غربی در کشورهای اسلامی جریان دیگری در برابر نخستین بیدارگران اسلامی شکل گرفت تحت عنوان **منورالفکران غرب گرا** و **روشنفکران چپ** (منورالفکران غرب گرا **نسل اول** که طرفدار نظام لیبرالیستی و سرمایه داری بودند و مورد حمایت آمریکا و بلوک غرب قرار گرفتند و روشنفکران چپ **نسل دوم** که اندیشه های ناسیونالیستی و سوسیالیستی داشتند).

● **منورالفکران غرب گرا** کسانی بودند که **شیفته فرهنگ غرب** بودند و در **لژهای فراماسونری** (سازمان های فراماسونری) سازمان یافتند و خود را **بیدارگر** نامیدند اما برخلاف بیدارگران اسلامی بیداری را در گذر از فرهنگ اسلامی و پیوستن به **فرهنگ غرب** می دانستند.

● آنها در ایران اومانیسیم را به معنی **آدمیت** و روشنگری مدرن را به معنی **منورالفکری** ترجمه کردند و خود را **منورالفکر** نامیدند. و دو لژ **آدمیت** و **بیداری ایرانیان** را در ایران تاسیس کردند.

ویژگی های منورالفکران غرب گرا:

- ۱- نسبت به حضور سیاسی و اقتصادی غرب احساس خطر نکردند بلکه حضور سیاسی و اقتصادی آنها را لازم و فرصت دانستند
- ۲- مانند بیدارگران اسلامی در صدد اصلاح رفتار دولتهای کشورهای اسلامی بودند.
- ۳- بیداری را بازگشت هویت الهی و اسلامی نمی دانستند بلکه بیداری را در تقلید از فرهنگ غرب می دانستند.
- ۴- مفهوم امت و ملت اسلامی برای آنها واژه ای بی معنی و منفور بود آنها از واژه ناسیونالیسم (ملی گرایی) یا قوم گرایی استفاده کردند.

● منورالفکران غربزده مورد حمایت **دولتهای استعماری غرب** (آمریکا و بلوک غرب) بودند و به کمک آنها جلوی موفقیت های بیدارگران اسلامی را گرفتند آنها در خصوص ایجاد اصلاحات در جوامع اسلامی سخن گفتند و با حمایت دولتهای استعماری غرب **حکومت های سکولاری** را در کشورهای اسلامی بر سر کار آوردند. تشکیل این نوع حکومت ها ریشه در اعتقادات تاریخی و اسلامی جوامع اسلامی نداشت بلکه این نوع **حکومت ها وابسته به دولت استعماری غرب** بود (استبداد استعماری) این نوع حکومت ها دیگر ظواهر اسلامی نیز نداشتند بلکه به کمک دولتهای استعماری غرب به **مبارزه با مظاهر دینی و اسلامی** پرداختند بنابراین منورالفکران غربزده با ایجاد **حکومت های سکولاری** در جوامع اسلامی ساختار حکومتی و سیاسی پیشین را تغییر دادند و به جای آن ساختار سیاسی جدیدی قرار دادند.

● سه حکومت سکولاری که به واسطه **دولتهای استعماری غرب** و **منورالفکران غربزده** در جوامع اسلامی تشکیل شد شامل:

- ۱- آتاتورک در ترکیه ۲- رضاخان در ایران ۳- امان الله در افغانستان بود

در باره فعالیت های اسلام ستیزانه رضا خان و چهره های منورالفکری که در کابینه های او حضور داشتند گفتگو کنید .

جواب : جایگزینی قوانین غربی به جای قوانین مذهبی ، مبارزه با شعائر دینی ، ایجاد محدودیت برای روحانیت ، کشف حجاب و .

● پیامد حکومت منورالفکران غربزده در جوامع اسلامی **استبداد استعماری** بود آنها به دلیل وابستگی به کشورهای استعماری غرب و عمل کردن مطابق با اهداف و منافع آنها استقلال سیاسی و اقتصادی کشورهای اسلامی را خدشه دار کردند و مقاومت های مردمی که مدافع حفظ هویت اسلامی و دینی بودند را سرکوب نمودند .

● اگرچه منورالفکران غربزده (نسل اول) نظم پیشین را به هم ریختند تا اینکه جایگاه کشوری را از موقعیت پیرامونی فراتر برند اما نه تنها جایگاه اقتصادی کشور را عوض نکردند بلکه پیرامونی تر هم کردند . به همین دلیل نخبگان دیگری پدید آمدند تحت عنوان **روشنفکران چپ (نسل دوم)** که اعتراض خود را نسبت نسل اول (منورالفکران غربزده) نشان دادند نسل دوم نسبت به اسلام ستیزی نسل اول اعتراض نداشتند بلکه اعتراض آنها نسبت به **عملکرد اقتصادی و لیبرالیستی** و سرمایه داری آنها بود .

● حرکت های اجتماعی روشنفکران چپ در چارچوب اندیشه های **سوسیالیستی** ، **ناسیونالیستی** و **مارکسیستی** بود .

● روشنفکران چپ در کشورهای اسلامی دو دسته بودند :

۱- برخی از آنها اندیشه های غیرتوحیدی داشتند .

۲- برخی از آنها از رویارویی با باورهای دینی مردم خودداری می کردند و حتی به باورها و اندیشه های خود پوشش دینی می دادند که به این نوع روشنفکران **روشنفکران التقاطی چپ** می گفتند .

● **روشنفکران چپ** در جوامع اسلامی مورد حمایت **بلوک شرق** بودند و تا قبل از فروپاشی بلوک شرق و شوروی سابق در جوامع اسلامی جاذبه داشتند و جریان چپ حتی در کشورهایی که زیر نفوذ بلوک غرب قرار داشتند ، یک جریان تاثیر گذار بود اما با **فروپاشی شوروی سابق و بلوک شرق** جاذبه خود را در سطح جهان از دست دادند . و این جریان در کشورهای اسلامی نیز جاذبه خود را از دست دارد و غرب گرایان این جوامع دوباره به سمت **بلوک غرب و اندیشه های لیبرالیستی** روی آوردند

در باره سرانجام جریان های ناسیونالیستی و مارکسیستی در ایران مطالعه کنید :

جواب : جریان ناسیونالیستی مثل حزب مشروطه در ایران - جریان مارکسیستی مثل : تشکیل حزب توده ، راه کارگر .

نقد و ارزیابی	ویژگی ها	نخستین جریان های اجتماعی جهان اسلام
با وجود رویکرد اعتراض آمیز نسبت به فرهنگ غرب ولی آشنایی عمیقی با فرهنگ غرب نداشتند .	بیداری را در بازگشت به اسلام و عمل به آن می دانستند .	بیدارگران اسلامی
آنها ابتدا از ضرورت اصلاحات در کشور	بیداری را در تقلید از رفتار فرنگیان	منورالفکران غرب گرا

<p>سخن می گفتند ، در نهایت با حمایت کشورهای غربی در جوامع خود حکومت های سکولار را تشکیل دادند .</p>	<p>می دیدند .</p>	
<p>تا پیش از فروپاشی بلوک شرق ، در کشورهای اسلامی جاذبه داشتند و بعد از آن جاذبه خود را از دست دادند و غرب گرایان جوامع اسلامی به اندیشه های لیبرالیستی غربی روی آوردند .</p>	<p>تحت تاثیر جریان های چپ در کشورهای اروپایی و در چارچوب اندیشه های ناسیونالیستی ، سوسیالیستی و مارکسیستی عمل می کردند .</p>	<p>روشنفکران چپ</p>

Samadi